

Områdevern er ikke en ny “oppfinnelse” i norsk fiskeriforvaltning. Ulike typer vern med ulike formål har vært benyttet over lengre tid. Nå vurderes områdevern innført i forbindelse med oppbygging av den norske hummerbestanden, som det har vist seg vanskelig å beskytte ved hjelp av tradisjonelle reguleringstiltak. Internasjonalt er det stor interesse for arbeid med marine verneområder, MPA-er (Marine Protected Areas).

Jan A. Knutsen

jan.atle.knutsen@imr.no

Thorbjørn Thorvik

thorbjorn.thorvik@fiskeridir.no
Fiskeridirektoratet

Vernebehov og hjemmelsgrunnlag

Det finnes flere mulige tiltak for å verne hummerbestanden. Hjemmelsgrunnlaget for vernetiltak finnes i saltvannsfiskelovens § 4. For å forvalte levende ressurser i havet på en hensiktsmessig måte kan det med medhold i denne loven fastsettes forskrifter om fredningstid og forbud mot fiske og fangst på visse områder og for

visse arter. Et slikt forbud kan avgrenses til å gjelde visse fiskemetoder og redskaper, slik at bruk av noen redskapstyper fortsatt skal være tillatt. Generelt skal reguleringer i verneområder ikke være mer omfattende enn det vernebehovet tilsier. Men også dette er problematisk, da vernebehovet ofte vil være et spørsmål om i hvilken takt en ønsker en bestand restituert. Her vil mange faktorer komme inn, både av samfunnsøkonomisk og biologisk art.

Områderegulering som vernetiltak

Generelt kan det altså, som nevnt ovenfor, slås fast at områdevern ikke er noe nytt fenomen i norsk fiskeriforvaltning. Trål-

Figur 1.9.1

Hummerbestanden langs norskekysten har i mange år ligget nede på et lavmål, hovedsakelig på grunn av overbeskatning. Nå planlegges det pilotforsøk med vernede områder (MPA-er) for å se om dette kan være et nyttig verktøy i hummerforvaltningen.

The Norwegian lobster stock has for many years been on a minimum level, mainly due to an overtaxing of the resources. Pilot projects are being planned in order to find out whether Marine Protected Areas (MPAs) may be a suitable tool in the lobster management.

Figur 1.9.2

Forskere og fiskeriforvaltere ønsker å beskytte havets kardinal, og håper områderegulering vil vise seg å kunne gi hummeren et bedre vern i fremtiden.

Researchers and fishery managers want to protect the Cardinal of the Sea. Hopefully Marine Protected Areas (MPAs) will secure the Norwegian lobster more effectively in the future.

forbud i kystnære farvann, trålfrie soner, fleksible områder, forbud mot fiske av torsk innenfor fjordlinjer i området nord for 62° N og midlertidig stenging av områder for reketrål og torsketrål i Barentshavet, er alle eksempler på bruk av områdevern i norsk fiskeriforvaltning. Med tanke på beskyttelse av fiskebestander antas områdevern å ha bidratt sterkt til at størrelsen på viktige bestander i nordlige farvann ikke er blitt sterkere redusert; spesielt gjelder dette effekten av midlertidig stenging av områder for tråling etter bunnfisk og reke.

Gitt at flere viktige bestander i norske farvann er i en dårlig biologisk forfatning, vil vernede områder i en eller annen form kunne være et høyst aktuelt forvaltningstiltak i de kommende år. Uer, blåkveite og kysttorsk i området nord for 62°N er bestander som det kan være aktuelt å styrke ved

hjelp av slike ordninger. Det samme gjelder torsk sør for 62°N samt hummer langs store deler av norskekysten, der vernede områder kan være ett av flere aktuelle forvaltningstiltak som del av en gjenoppbyggingsplan.

MPA – definisjoner og effekter

Vernede områder som reguleringsstiltak er for tiden mye diskutert internasjonalt og blir ofte definert som *Marine protected areas* (MPA-er). Hva som faller inn under begrepet MPA er det imidlertid noe ulike oppfatninger om. Forvirrende nok foreligger også ulike definisjoner av begrepet. Imidlertid vil de aller fleste akseptere at det også kan foregå aktiviteter/fiskerier innenfor et MPA. Utgangspunktet er her, som for de norske reguleringsordningene, at en ikke skal iverksette strengere tiltak enn det behovet tilsier. Fra enkelte er det rik-

tignok hevdet at et MPA innebærer et totalt forbud mot for eksempel fiskeri. Dette vil imidlertid være en så kraftig og generell innsnevring av ordningen at hele begrepet står i fare for å miste sin legitimitet.

I mange land og organisasjoner forsøker en å bruke kategorier av verneområder, definert for eksempel ut fra vernekategoriene til The World Conservation Union (IUCN), Verdens naturvernunion. Dette kan for så vidt være greit som et utgangspunkt når en vil karakterisere et område i relasjon til en type vern. En kommer likevel ikke bort fra at hovedproblemet knyttet til vernede områder (MPA) er å avgjøre hvilke tiltak som trengs for å få til tilfredsstillende vern.

Hvor effektivt MPA er som vernetiltak for de enkelte arter vil variere. Mange av de

undersøkelser som er gjort omkring dette synes i mange tilfeller å dreie seg om relativt stasjonære bestander, og for slike bestander kan MPA være et relevant tiltak. Dette gjelder også for hummer. Ikke overraskende viser et stort antall vitenskapelige publikasjoner at overfiskede bestander gjenoppbygges når fisket opphører. Det må imidlertid legges til at et MPA av strengeste kategori – marine reservater – som praktisk talt innebærer full stopp i alt fiske i et bestemt område, er best egnet for mer stasjonære bestander. For store, vandrende fiskebestander vil denne typen MPA kunne være et mindre egnet forvaltningsverktøy.

Forskning gir grunnlag for optimisme

Internasjonalt har det de siste 20 årene vært gjort en relativt stor forskningsinnsats for å avklare hvilken betydning marine reservater har for marint vern og marin forvaltning av kystområder. Dette finnes det mye faglitteratur om. De potensielle fordelene eller, om man vil, teoretiske ønskeeffektene av marine reservater, er behandlet i flere arbeider. Felles for disse er at de har vurdert effekten av områdevern ved å måle respons i biomasseøkning, størrelse, mengde og artssammensetning. Per dags dato har kun et fåtall studier gitt god dokumentasjon for de teoretiske effektene, og spesielt gjelder dette fra tempererte områder.

Ved gjennomgang av litteraturen fremgår det at det er store metodiske og designmessige utfordringer for å sikre at man blir i stand til å måle de responser som man ønsker, herunder behovet for undersøkelser før det marine reservatet etableres, og likedan parallelle kontrollundersøkelser under forsøkets gang. En svakhet med flere av undersøkelsene er nettopp at det ikke har vært foretatt tilstrekkelige for-undersøkelser før "det marine reservatet" ble etablert, og tilsvarende mangler flere av undersøkelsene parallelle kontrollundersøkelser.

Opprettelse av marine reservater kan med andre ord være et tiltak med stort potensial. Slike områder kan fungere som reservoarer som sprer overskudd av fisk og skalldyr

til omkringliggende områder der høsting er tillatt. Det må således kunne legges til grunn at et MPA som omfatter områder for gyting og oppvekst, vil kunne gi fiskebestander en effektiv beskyttelse.

MPA som reguleringstiltak for hummer

Som kjent er det fastsatt minstemål og fangsttid for hummer. Bestanden er likevel i en så dårlig forfatning at det må iverksettes ytterligere tiltak. Et tiltak som nå foreslås på Skagerrakkysten er fangstforbudsområder. Dette reguleringstiltaket er også kjent fra andre land, bl.a. Sverige. I dette ligger at en vil forby alt fiske av hummer hele året. For å sikre at hummer ikke tas med andre redskaper enn teiner, er det også aktuelt å forby bruk av visse redskaper innen nærmere definerte områder. En slik ordning er i prinsippet ikke noe nytt innen fiskerireguleringene og har vært nyttest for flere arter over lang tid. I en erkjennelse av at tidligere reguleringstiltak ikke har hatt den ønskelige effekt, har imidlertid opprettelse av vernede områder blitt mer aktuelt i senere tid.

Mål for etablering og oppfølging av MPA

Ved etablering av MPA-er på norskekysten av strengeste kategori, altså marine reservater, er det viktig at det foreligger en klar målsetting for arbeidet. Følgende mål vil være sentrale:

Mål 1:

Vise at MPA kan øke aktuelle bestander innenfor reservatene, og bidra til økt rekruttering utenfor.

Mål 2:

Vise at MPA er et reelt forvaltningsverktøy i relasjon til biomangfoldsperspektivet, habitatsvern, artsvern osv.

Mål 3:

Vise biologisk ønskede effekter av MPA (biomasseøkning, økt gytepotensial, spill-over-effekt, nettotransport av hummerlarver og -yngel, biodiversitetsmål).

Mål 4:

Generere kunnskap om hvordan man skaper forståelse og legitimitet for MPA-er som forvaltningsverktøy blant interessenter som berøres.

Mål 5:

Kartlegge hvordan kystfiskere og andre berøres av opprettelse av MPA.

Mål 6:

Utvikling av metoder for hvordan Lokal Økologisk Kunnskap (LEK) kan brukes for etablering av MPA.

MPA bedrer utsiktene for bestanden

Erfaringene viser at tradisjonelle reguleringstiltak ikke har gitt hummerbestanden i norske farvann tilstrekkelig vern, og bestanden er i dag på et mye lavere nivå enn ønskelig både ut fra biologiske og samfunnsøkonomiske hensyn.

Som vist til ovenfor vil vernede områder kunne være et virkningsfullt tiltak for en stasjonær bestand som hummer. Eventuelle forsøk på Skagerrakkysten fra 2006 sammen med informasjon om vernede områder for hummer i andre land, vil være viktige erfaringer å ta med i det videre arbeidet. I forhold til å øke og gjenoppbygge hummerbestanden i norske farvann, vil det i framtiden kunne bli aktuelt med flere og større vernede områder.

MPA – important tool in future management

Marine Protected Areas (MPAs) is a promising tool for preventing overexploitation of marine biological resources. However, there are still a few MPAs in temperate waters. Recently, Norwegian Directorate of Fisheries has encouraged the establishment of lobster MPAs in the Skagerrak, indicating use of various strategies in the management of biological resources in the coastal zone.